

KOI GYULA-TORMA ANDRÁS

*The Basic Law of Hungary.
A First Commentary –
Magyarország
Alaptörvénye.
Első kommentár
című kötet recenziója*

Kifejezetten megtisztelő és jóleső érzéssel vettük kézbe a neves, független író jogi kiadó, a Clarus Press (Dublin, 2012) által, igényes kivitelben megjelentetett, 350 oldal terjedelmű, fenti című kötetet. A megtiszteltetés oka nemcsak a kulcsin, hanem mindenekelőtt a belbecs, vagyis a kötet tartalma volt: Magyarország Alaptörvényét és annak első, mégpedig angol nyelvű kommentárját tartottuk kezünkben!

A kommentár elolvasása során nem csalatkoztunk. Az Alaptörvény szellemiségéhez, emelkedettségéhez, valamint a magyar nemzetállam ezeregyszáz évet meghaladó történelméhez méltó, és – ahogyan az *Előszót* jegyző szerző, Jakab András fogalmaz – a jogdogmatika, illetve az alkotmánydogmatika megalapozását jelentő kitűnő kísérletnek lehettünk olvasói.

I. Néhány bevezető gondolat

A nemzetek életében nem szokványos az a pillanat, amikor új alkotmány,¹ a jogrendszer egészét meghatározó törvény (bevett műszóval: alkotmánytörvény) születik. Különösen igaz ez a magyarság vonatkozásában, amely

hosszú ideig történeti alkotmánnyal bírt.² Még élesebb fénybe helyezi a dolog jelentőségét az a tény, hogy az ún. posztszocialista országok körében Magyarország volt az utolsó állam, amely a rendszerváltást követően új alkotmányt fogadott el. Az Országgyűlés 2011. április 18-i ülésnapján 262 igen, 44 nem, 1 tartózkodás szavazataránnyal elfogadta a Magyarország Alaptörvényéről szóló 2011. évi, jogszabálysámot nem viselő törvényt, mely 2012. január 1-jétől lépett hatályba. Magyarország Alaptörvényét (továbbiakban: Alaptörvény) a köztársasági elnök ünnepélyes keretek között 2011. április 25-én, húsvéthétfőn írta alá. Az Alaptörvény a hazánkban 2010 óta folyó, átfogó jogi reform legkiemelkedőbb fontosságú törvényi dokumentuma. Ez a meghatározó fontosság, továbbá az Alaptörvény iránt megnyilvánuló nemzetközi érdeklődés nemcsak a jogszabályszöveg angol nyelvre történő lefordítását indokolta, hanem szükségessé vált egy angol nyelvű alkotmánykommentár kiadása is.

A sürgető igényt a recenzió tárgyául szolgáló monográfia hivatott kielégíteni. A nagyfontosságú művet nem véletlenül egy neves, független, nyugat-európai jogi kiadó jelentette meg. A fél esztendő alatt elkészült kötet hivatott az Európai Unió és az Európa Tanács tanácsadó testületeként működő Velencei Bizottság³ által megfogalmazottakra reagálni,

² Mindennek fényében jelentősnek tartjuk a 2011. évi Alaptörvény Nemzeti hitvallás (számozatlan) 17. francia bekezdését (történeti alkotmányunk vívmányai, valamint a Szent Korona tiszteletben tartása); továbbá az Alapvetés R. cikk (3) bekezdését (történeti alkotmányunk vívmányai, mint az Alaptörvény értelmezési alapelvének pillére). Az 1919. évi és az 1949. évi írott alkotmányok nem érthetők meg önmagukban vagy a történeti alkotmány korszakától szeparáltan vizsgálva. Mind a marxista alkotmányjog-tudomány és oktatás, mind a jelenkori jogművelés és tanjog állapotát jelzi, hogy a történeti alkotmány kérdését 1949-től máig diszkreditálták, karöltve a jogtörténészekkel.

³ A magyar Alaptörvényről szóló angol nyelvű vélemény: Christoph GRABENWARTER, Wolfgang HOFFMANN-RIEM, Hanna SUCHOCKA, Kaarlo TUORI, Jan VELAERS: *European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Opinion on the new Constitution of Hungary*, Új Magyar Közizgatás, 6–7(2011), 45–64. p.

¹ Kihirdette: Magyar Közlöny 2011. évi 43. szám (2011. április 25.), 10 656–10 682.
www.kormany.hu

továbbá az euroatlanti politikai térségben a törvénnyel kapcsolatos aggodalmakat szakértőhöz méltóan, korrekten és tényszerűen eloszlatni.

II. Az alkotmánykommentár alkotóiról

A recenzió címében jelzett kötetet a három szerkesztő-szerző⁴ és további tizenöt szerző⁵ jegyzi. Az alkotók között van, aki a kötet megjelenését követően lett egyetemi rektor (Patyi András), vannak egyetemi rektor-helyettesek (Kis Norbert, Molnár Miklós), találhatók közöttük dékánok (Schanda Balázs és Cserny Ákos), tanszékvezetők (Horkay Hörcher Ferenc, Varga Zs. András). A szerzők többsége tudományos fokozatot (PhD) szerzett egyetemi docens, de van körükben professzor, mint ahogy PhD-fokozatszerzés előtt álló személy is. A szerzőkről rövid életrajzok találhatóak a könyvben (*About the Contributors*, XV–XVIII.), így néhány szót csupán a szerkesztő-szerzőkről szólunk.

Csink Lóránt PhD, egyetemi adjunktus, alkotmányjogász a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Alkotmányjogi Tanszékén. Fő kutatási területei a hatalommegosztás és az államfői jogállás vizsgálata.

Schanda Balázs PhD, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja, az Alkotmányjogi Tanszék tanszékvezető egyetemi docense, alkotmányjogász. Fő kutatási területe az állami egyházjog.

Varga Zs. András PhD, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Közigazgatási Jogi Tanszék tanszékvezető egyetemi docense, alkotmány- és köz-

igazgatási jogász. Fő kutatási területe az alkotmányjog és az emberi jogok kapcsolata, valamint a közigazgatás feletti kontroll.

III. A kötet belső felépítése és fizikai megjelenése

A szerkesztők azzal a Magyarországon még szokatlan, de Nyugat-Európában (főként az angolszász jogterületen) bevett, és didaktikailag helyes módszerrel éltek, hogy a könyv tartalmát egy rövid tartalomjegyzék (*Contents*), valamint ezt követően egy részletes tartalomjegyzék (*Detailed Table of Contents*) is az olvasó elé tárja. Emellett a munka igen jól szerkesztett és logikusan tagolt. A monografikus írásmű felépítésének komolyságát mutatja egyes részeinek (17 fejezetének) szerves egymásra épülése. Az *Előszó* és a *Bevezető*, továbbá a szerzői életrajzok után, az Alaptörvény megalkotását bemutató fejezetet követően az Alaptörvény egyes részeit – *Nemzeti hitvallás, Alapvetés, Szabadság és felelősség, Az állam*, valamint *A különleges jogrend* című fejezeteket – sorra véve halad a kommentár. A kötetet az Alaptörvény angol fordításáról szóló megjegyzések, Magyarország Alaptörvényének angol nyelvű szövege, és egy igen hasznos név- és tárgymutató zárja.

A mű fizikai megjelenését illetően kiemelendő, hogy tipográfiája, belső elrendezése igen elegáns, az angolszász szemnek is kellemes, és könnyen olvasható. A könyvet jó minőségű papírra nyomták. Kötése tetszetős, a sötétbordó vászonkötésre a címet és a szerkesztők nevét aranybetűkkel nyomtatták. Egy olyan kiváló minőségű produktummal állunk tehát szemben, amely méltó Magyarország Alaptörvénye szellemiségének közvetítésére.

Recenzióink – a továbbiakban – a kötetben meghatározott sorrendben halad, amely viszont az Alaptörvény szerkezetét követi. A terjedelmi korlátra, valamint a Magyar Közigazgatás folyóirat szakmai-tudományos

⁴ Név szerint: Csink Lóránt, Schanda Balázs, Varga Zs. András.

⁵ Név szerint: Balogh Zsolt, Christián László, Cserny Ákos, Fröhlich Johanna, Gerencsér Balázs Szabolcs, Hajas Barnabás, Halász Zsolt, Horkay Hörcher Ferenc, Jakab András, Kis Norbert, Molnár Miklós, Orbán Endre, Patyi András, Smuk Péter, Trócsányi László.

irányultságára tekintettel, csupán a T. Olvasókat leginkább érdeklő, a közigazgatással foglalkozó vagy a közigazgatáshoz szorosan kötődő fejezetek lényegre törő bemutatására vállalkozhatunk.

IV. A kormány és a közigazgatás

A Kis Norbert és Cserny Ákos által írt VIII. fejezet (135–156. p.) a vizsgált tárgykör szempontjából igen fontos topikát jelenít meg. A tanulmány a kormányzati (és a közigazgatási) rendszer történeti fejlődésének elemzésével indul. A szerzők helyesen állapítják meg, hogy az európai modern kormányformák és szakigazgatási rendszerek a feudális abszolút monarchia idejéből eredeztethetők. A Habsburg Monarchia idején – mint minden más abszolutisztikusan kormányzó uralkodó alatt – Magyarországon is jellemző volt, hogy a közigazgatási szervek nem voltak felelősek hivatali tevékenységükért. Ma ezt úgy is fogalmazhatjuk, hogy a közigazgatás nem a törvény alatt működött. Az uralkodó rendszabályait a főhatóságok és az alájuk tartozó hivatalok hajtották végre. A már nem rendi alapon szerveződött központi kormányzati szervek az uralkodónak voltak alárendelve, ekkoriban országszerte kormánysszervek, korabeli kifejezéssel kormánysszékek (dikasztériumok) működtek és hajtották végre az uralkodó döntéseit.

A modern kormányzati rendszer történeti előképe (*historical antitype*) Magyarországon a független, felelős minisztérium, tehát az 1848–49-es kormány volt. Ezzel szemben a szocialista alkotmány (az 1949. évi XX. törvény) a szocialista állammodellt választotta, és az államhatalom egységét vallotta. Az 1989-es politikai átmenet eredményeként – a szocialista modellt felváltó – demokratikus jogállam és parlamentáris kormányforma került bevezetésre. A tanulmány kormányzattal foglalkozó nagyobb része (135–151. p.) a kormány általános szerepét, valamint a kormány Alaptörvényben betöltött

szerepét mutatja be részletesen, a releváns magyar szakirodalom mellett angol és francia nyelvű szakirodalmat és számos nemzetközi alkotmányos példát is felsorakoztatva a magyarázatkifejtés során.

A kormány Alaptörvényben betöltött szerepét, a kormány parlamentnek való felelősségét a történeti minták és az új fejlődési irányok tükrében vizsgálja az erről szóló alfejezet. Emellett megtörténik a parlamenti felelősség szabályozásának konkrét vizsgálata is. Fontos alfejezet az, amely a miniszterelnök kormányzati rendszerben betöltött szerepével foglalkozik, továbbá az is, amely a kormány és a Parlament EU döntéshozatali eljárás során jelentkező kapcsolatát vizsgálja. Részletes elemzés helyett, e körben a kormányzatra vonatkozólag néhány konklúzióra utalunk. A parlamentáris kormányforma legfőbb eleme Magyarországon a kormánynak a Parlament előtti politikai felelőssége, mely főképp a miniszterelnök vonatkozásában érvényesül. A miniszterelnök kormányon belüli elsődleges szerepe benne foglaltatik a parlamentarizmusban. A miniszterelnök erős közjogi pozíciója növeli a miniszterek kormányfő iránti politikai lojalitásának jelentőségét.

A közigazgatás Alaptörvényben betöltött szerepét vizsgáló alfejezet (151–156. p.) utal arra, hogy az európai alkotmányok általában nem, vagy csak ritkán (például külön fejezetben) szabályoznak közigazgatásra tartozó kérdéseket, főként szervezési, vezetési és működési alapelveket.⁶ Az alfejezetben a szerző – általunk helyeseltető módon – összehasonlítja az Alkotmány és az Alaptörvény közigazgatásra vonatkozó rendelkezéseit. Az Alaptörvény hat nagyobb csomópontba sorolható, közigazgatásra vonatko-

⁶ A kötet szerint ilyenek a belga alkotmány (1831), az osztrák alkotmány (1920), a német Grundgesetz (1949), továbbá a görög és a portugál alkotmány.

Megjegyzendő, hogy az olasz alkotmány tartalmaz egy igen részletes, területszervezési jogi fejezetet (a régiókkal foglalkozik főképpen, de a közigazgatási funkciókra, valamint a decentralizációra is kiterjed).

zól területet szabályoz,⁷ tizenkét jogszabályhely keretein belül. Ezek közül több a közigazgatási bíraskodásra, valamint a helyi önkormányzatokra vonatkozik. Az alfejezet többi része az önálló szabályozó szervekre és a kormányhivatalokra vonatkozó szabályozást fejt ki részletesen.

V. A bíróságok és az igazságszolgáltatás

A terítéken fekvő munka X. fejezetének (169–190. p.) szerzője Patyi András. A vizsgált rész felépítése igen cizellált, ugyanis öt alfejezetre tagozódik. Ezek a következők: Általános keretek és vizsgált rendelkezések; A hatalommegosztás és az igazságszolgáltatás/bíraskodás igazgatása; A közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálata és a jogállamiság; Az igazságszolgáltatás, a bírósági szervezete, és az igazságszolgáltatás bírói monopóliuma; A bírói függetlenség, és a bíróságok működésére vonatkozó alapelvek.

A szűkebb közigazgatási materiába közvetlenül mindezek közül csupán a harmadik pont tartozik, amely egy történeti részre, valamint egy, a hatályos jogot összetett, és egyben visszatekintő-kontextuális módon elemző részre osztható. A Magyar Királyi Közigazgatási Bíróságot (valamint vele

együtt a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatát is) 1949-ben, a szovjet típusú alkotmány elfogadásának évében megszüntette a törvényhozó. 1949 és 1989 között, a szocialista rendszerben kétféleképpen szabályozták a közigazgatási (pontosabban korabeli kifejezéssel: államigazgatási) határozatok bírósági felülvizsgálatát (bíróság előtti megtámadhatóságát). 1949 és 1957 között az államigazgatási határozatok nem voltak felülvizsgálhatók a bíróság által. 1957 és 1989 között pedig a felülvizsgálat csak szűk körben volt lehetséges. A bírósági felülvizsgálatot modellszerűen⁸ szemlélve, a retrospektív-kontextuális rész utal az Alkotmány messze nem aggálytalan 50. § (2) bekezdésére („A bíróság ellenőrzi a közigazgatási határozatok törvényességét.”), továbbá helyesen elemzi az 57. § (1) és (5) bekezdések, és a 70/K. § szövevényes kapcsolódását ehhez a szabályozáshoz. Ez utóbbi körében megalapozottan utal arra a szerző, hogy a szabályozás hibáját jogértelmezéssel kitölteni kívánó, illetve olykor tévedéstől sem mentes alkotmánybírósági határozatok komoly tanulságok hordozói.

Az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés b) pontja szerint: „A bíróság dönt a közigazgatási határozatok törvényességéről.” Az Alaptörvény 25. cikk (4) bekezdése pedig lehetővé teszi különösen közigazgatási és munkaügyi jogvitákra külön bíróságok (*separate courts*) megszervezését. A két szabályozás alkalmazásának mikéntjét csupán a jövő történései világíthatják meg, tehát az Alaptörvény nyitva hagyta azt a Magyarországon egyre többeket foglalkoztató kérdést: lesz-e szervezetileg és eljárási szabályait is tekintve önálló közigazgatási bíróság?

⁷ Ezek a következők: A tisztességes eljáráshoz való jog a hatósági eljárásban (XXIV. cikk); a jogorvoslathoz való jog (XXVIII. cikk [7] bekezdés); a kormány a közigazgatás legfőbb szerve, törvényben meghatározottak szerint államigazgatási szerveket hozhat létre (15. cikk [2] bekezdés); a Kormányhivatalok a Kormány általános hatáskörű területi-államigazgatási szervei (17. cikk [3] bekezdés); a miniszter önálló irányítási jogköre a feladatkörébe tartozó államigazgatási ágak felett (18. cikk [2] bekezdés); önálló szabályozó szerv létrehozatala (23. cikk); a bíróság dönt a közigazgatási határozatok törvényességéről (25. cikk [2] bekezdés b) pont); a közigazgatási jogviták elbírálására külön bíróságok hozhatóak létre (25. cikk [4] bekezdés); a helyi önkormányzatok feletti törvényességi felügyelet (32. cikk [4] bekezdés, 34. cikk [4] bekezdés); jogalkotási kötelezettség elmulasztása a helyi önkormányzat által (32. cikk [5] bekezdés); önkormányzati tisztségviselők önkormányzati feladataikon kívül törvény vagy törvényi felhatalmazáson alapuló kormányrendelet alapján kivételesen államigazgatási feladat- és hatáskört is elláthat (34. cikk [3] bekezdés).

⁸ Tágabb összefüggésben a közigazgatási bíraskodási modellekről egy figyelemre méltó monográfia: PATYI András: *Közigazgatási bíraskodásunk modelljei. Tanulmány a magyar közigazgatási bíraskodásról*, Budapest, Logod Bt., 2002, 254. p. A közigazgatás, az alkotmány és a bíraskodás kapcsolatára irányadó hazai monográfia: PATYI András: *Közigazgatás-Alkotmány-Bíraskodás*, Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011.

VI. Az ügyészség

A XI. fejezet (191–204. p.) szerzője Varga Zs. András, aki mondanivalóját négy alfejezetre bontotta. Az első a szabályozás történeti mérföldköveit elemzi, a második az Alaptörvény jelentette kereteket, a harmadik az európai standardok szabályozásban betöltött szerepét, a negyedik pedig az újraszabályozás mikéntjét.

A történeti mérföldkövek rögzítése körében a szerző leszögezi, hogy a magyar szabályozás a Szent Korona ügyészét (*fiscales Sacrae Coronae Regiae*) már a feudális államban is ismerte. A napóleoni francia ügyészégi modellt és a svéd ombudsman-modellt ötvöző szovjet prokuratura-modell hozta el a mi szempontunkból jelentős, az ún. általános törvényességi felügyeletet. Az államigazgatás felett gyakorolt ügyészi törvényességi felügyelet ügyészi szempontból – a számos feladat mellett – egyéb kategóriának, maradékelven szabályozott kérdésnek minősült, bár tény, hogy az Európa Tanács Rec (2000) 19. számú ajánlása is elismeri, hogy egyes országokban az ügyészeknek a büntetőjogon kívül eső területeken is adódnak feladatai.⁹ A korábbi szabályozás alapján az ügyész számos államigazgatási ügyben indíthatott vizsgálatot és tehetett intézkedést (mivel az államigazgatási határozatok bíróság előtti megtámadhatósága kezdetben kizárt volt, és később is csak szűk körben érvényesült).

A szerző – helyesen – leszögezi, hogy az Alaptörvény jelenlegi szabályozása jobban követi az európai tendenciákat, hiszen a tárgykör a 29. cikk (2) bekezdés d) pontja szerinti egyéb feladatnak minősül. A részlet-szabályokat a kötet megjelenése óta elfogadott, új legfőbb ügyészi utasítás tartalmazza.

VII. A helyi önkormányzatok

A helyi önkormányzatokra vonatkozó XIII. fejezetet (219–233. p.) Patyi András

jegyzte. Ez a rész hat alfejezetre oszlik, az alábbiak szerint: az első a helyi önkormányzatok alkotmányjogi helyzetét vizsgálja a (korábbi) Alkotmányban, a második pedig az *Általános megközelítés – az Alaptörvény mint a helyi önkormányzati rendszer kerete* címet kapta. A harmadik alfejezet a helyi önkormányzatok autonómiáját és jogi helyzetét vizsgálja, míg a negyedik az átruházott (helyi) jogalkotási hatásköröket elemzi. Az ötödik a helyi önkormányzatok belső szervezeteit mutatja be és elemzi, a hatodik pedig a helyi önkormányzati választásokat.

A fejezetben a szerző – nyilvánvalóan a közérthetőség kedvéért – azt a módszert követi, hogy a (régi) Alkotmány szabályozását összeveti az (új) Alaptörvényével. Az Alkotmány a helyi önkormányzatokra vonatkozó szabályokat minősített (a jelenlévő képviselők kétharmada által alkotott) többséggel elfogadott törvényben ratifikálta, az Alaptörvényben a kifejezés sarkalatos törvény (*cardinal statute*) formában lehető fel (31. cikk [3] bekezdés). Helyesen mutat rá a fejezet szerzője arra a tényre, hogy a szabályozás a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának 4. cikke által javasolt két lehetőség közül („A helyi önkormányzatok alapvető hatáskörét és feladatait alkotmány vagy törvény rendezi.”) az erősebbet, az alkotmánytörvény szintjén való szabályozást választotta.

A szerző helyesen utal arra, hogy a legfőbb kérdések szabályozása gyakorlatilag változatlanok tekinthető. Kiemelhető azonban, hogy a korábbi törvényességi ellenőrzés kifejezés törvényességi felügyeletre változott, ami nem csak játék a szavakkal, hanem érdemi mondaválót hordoz: a felügyelet ugyanis nagyobb állami beleszólási lehetőséget biztosít az önkormányzati ügyekbe, mint az ellenőrzés. Ennek keretében az Alaptörvény kimondja, hogy az önkormányzati rendeletek bírósági felülvizsgálatát a megyei kormányhivatal kezdeményezheti. Fontos újdonság, hogy a helyi önkormányzatok törvényen alapuló jogalkotási kötelezettségének elmulasztása esetén eljárás kezde-

⁹ Érdekes, hogy a példálódzó felsorolás a közigazgatási jogot nem említi külön.

ményezhető a bíróság előtt. Amennyiben a bíróság által hozott döntésben foglaltaknak – meghatározott időpontig – nem tesz eleget a helyi önkormányzat, úgy a mulasztás orvoslásához szükséges önkormányzati rendeletet az önkormányzat nevében az illetékes kormányhivatal vezetője alkotja meg. Ez a jogkör számtalan kérdést vet fel, amelynek megválaszolására a joggyakorlat hivatott.

VIII. Védelmi igazgatás

A védelmi igazgatással foglalkozó XV. fejezet (243–257. p.) szerzője Molnár Miklós. A fejezet három alfejezetre oszlik: *Fogalmi pillérek; A hadsereg irányítása és a központi védelmi igazgatás; A honvédelmi kötelezettségek.*

A védelmi igazgatás kifejezés (*Defence Administration*) szemantikai és tartalmi kérdéseiben nem kívánunk állást foglalni, az azonban elmondható, hogy ez a szókapcsolat ma a többségi közigazgatás-tudományi álláspont szerint elfogadottnak tekinthető. Elmondható, hogy ez az egyetlen szakigazgatási ágazat, amelyet a kommentár önállóan vizsgál.

A védelmi igazgatás az az igazgatási ágazat, amely magában foglalja a hadsereg mint katonai szervezet irányítását, továbbá a rendőrséget és a nemzetbiztonsági szolgálatokat is. Gyakorlatilag bármely kapcsolódó közigazgatási szervet, amely védelemigazgatást valósít meg. Kiemelendő, hogy ismeretes a központi védelmi igazgatás és a helyi védelmi igazgatás fogalma is. Ezzel eljutottunk a második pont minket érdeklő részéhez, a központi védelmi igazgatáshoz.

Mind az Alaptörvény szabályaiból, mind a kommentárból világosan kitűnik, hogy a központi védelmi igazgatásban jelentős az Országgyűlés és a köztársasági elnök szerepe. Emellett a Honvédelmi Tanács, a kormány és az ágazati miniszter tevékenysége is kiemelendő. Gyakorlatilag olyan védelmi igazgatási modell valósul meg, amely a honvédelmi tevékenységet nem egyszerűen a

hadsereg, a katonákra tartozó tevékenységnek, hanem a társadalom széles rétegeinek bekapcsolódásával, egyfajta demokratikus ellenőrzést tesz lehetővé. Ez különösen fontos a honvédelmi tevékenység jelentőségének felértékelődése miatt. Ugyanakkor az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a katonai életviszony jelentős többletkötelezettségek sorával terhelt, ezt hivatottak kifejezni a katonai büntetőjog többletszabályai, illetőleg a fegyelemmel kapcsolatos kérdések kiemelt szerepe is. A honvédelmi kötelezettségeket egyébként az Alaptörvény XXXI. cikke szabályozza, mely szerint minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére, továbbá Magyarország önkéntes honvédelmi tartalékos rendszert tart fenn.

Zárszó

Kinek ajánljuk, kinek ajánlhatjuk jó szívvel a *Magyarország Alaptörvénye* című munkát? Mindenekelőtt az angol nyelvet magas színvonalon olvasó és értő, joggal foglalkozó külföldi szakembereknek, jogtudósoknak, politikusoknak, egyetemi oktatóknak és hallgatóknak, továbbá újságíróknak. A kötet olvasása – hitünk szerint – meggyőzi őket arról, hogy Magyarország olyan demokratikus jogállam, amely az európai értékek mentén szerveződik és működik.

Ajánljuk természetesen a kötetet nemcsak a fenti külföldi személyeknek, hanem magyar honfitársainknak is: a jogtudósok, a politikusok stb. széles körének. Bízunk abban, hogy a kiadvány a közeljövőben magyar nyelven is meg fog jelenni, így olvasóközönsége lényegesen kibővíülhet.

Mindenkinek tudnia kell azonban: olyan munkát tart a kezében, amely méltó Magyarország ezeregyeszedik éves államiségéhez, továbbá amely értékorientált, méltán és valóban magyar.

*Recenzió Lóránt Csink–Balázs Schanda–András Zs. Varga (eds.):
The Basic Law of Hungary. A First Commentary –
Magyarország Alaptörvénye. Első kommentár című kötetről*

A könyvismertetés Magyarország Alaptörvényének első angol nyelvű kommentárjának ismeretetésére vállalkozik. A kötetet az írországi neves független jogi kiadó, a Clarus Press és a Nemzeti Közigazgatási Intézet együtt jelentette meg. A 18 neves közjogász szerző által írt, fél esztendő alatt elkészült kötet hivatott az Alaptörvény szövegének elemzésére a nemzetközi tudományos diskurzus folyamatában. A recenzensek célkitűzése a kötet szélesebb általános igényű bemutatása mellett is csak igen szerény lehet a konkrétumok vonatkozásában, ahol a fő hangsúly a kommentár közigazgatással foglalkozó részein van. A kötet 17 fejezete az Alaptörvény egészét, és megalkotásának körülményeit is részletesen, a külföldi szakirodalom, és a más országok alkotmányainak ismeretében, méltó módon mutatja be. A kötet fizikai megjelenése rendkívül elegáns, és tükrözi a monográfia belső értékeit.